

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО В ПРОФІЛАКТИЦІ ПРАВОПОРУШЕНЬ У ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ

ADMINISTRATIVE LAW IN THE PREVENTION OF OFFENSES IN THE FINANCIAL AND ECONOMIC SPHERE

Буцяк М., студентка II курсу

*Інститут права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»*

Комарницька І.І., д.ю.н.,

доцент кафедри цивільного права та процесу

Національний університет «Львівська політехніка»

Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти

Стаття присвячена аналізу теоретико-методологічних та адміністративно-правових засад профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права, визначено поняття, особливості профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері та адміністративно-правові засади її реалізації.

Втілення в життя основних засад фінансово-економічної безпеки держави можливе завдяки цілеспрямованому та постійному впливу на основні аспекти функціонування економічної інфраструктури з урахуванням всіх загроз й можливих наслідків. Фінансово-економічна сфера є складним економіко-правовим феноменом, що уособлює різноманітні галузі життєдіяльності суспільства, постає специфічною галуззю людської діяльності задля розвитку інтересів членів соціальної спільноти з приводу формування, мобілізації і розміщення фінансових ресурсів, обміну, розподілу і перерозподілу вартості валового внутрішнього продукту.

Система правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні становить вагомую загрозу фінансово-економічній безпеці держави, що є складовою національної безпеки України загалом.

Вони є цілісним чітко структурованим комплексом деліктів, які стосуються створення, розподілу і перерозподілу фондів фінансових ресурсів та фінансових активів держави, реалізації публічно-правових послуг фінансово-економічного характеру, гарантування здійснення державою її функцій у сфері забезпечення функціонування системи суспільного виробництва, розподілу й обміну отриманими продуктами задля задоволення матеріальних потреб суспільства, реалізації контрольно-управлінських прав суб'єктів публічного управління у сфері фінансово-економічних відносин, формування, розгляду, ухвалення, внесення змін, виконання бюджету, сплати податків та інших обов'язкових платежів, митно-тарифного регулювання та переміщення товарів через митний кордон, функціонування банківських структур, банківської системи загалом, організаційно-економічних, виробничих відносин, відносин власності, функціонування усього господарського механізму держави, економічної безпеки, стабільності економіко-правового регулювання суспільних відносин, економічних прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб.

Різноманіття деліктів у фінансово-економічній сфері потребує широкого кола засобів протидії, дедалі ширшого залучення до профілактики таких правопорушень представників суб'єктів господарювання, громадських організацій та громадян. Воно заставляє переосмислити систему адміністративно-правових засобів протидії таким деліктам.

Незважаючи на здійснюваний процес оновлення чинного законодавства щодо протидії таким правопорушенням, питання профілактики цих деліктів залишилося поза увагою законодавця та наукової спільноти загалом.

Ключові слова: фінансова сфера, економічна сфера, фінансово-економічна сфера, економічна безпека, фінансова безпека, адміністративне правопорушення, профілактика правопорушень, засоби адміністративного права.

The article is devoted to the analysis of the theoretical-methodological and administrative-legal principles of prevention of offenses in the financial and economic sphere by means of administrative law, the concept, features of the prevention of offenses in the financial and economic sphere and the administrative-legal principles of its implementation are defined.

Implementation of the main principles of the financial and economic security of the state is possible thanks to a purposeful and constant influence on the main aspects of the functioning of the economic infrastructure, taking into account all threats and possible consequences. The financial and economic sphere is a complex economic and legal phenomenon that represents various branches of society's life, it appears as a specific branch of human activity for the development of the interests of members of the social community regarding the formation, mobilization and placement of financial resources, exchange, distribution and redistribution of the value of the gross domestic product.

The system of offenses in the financial and economic sphere in Ukraine poses a serious threat to the financial and economic security of the state, which is a component of the national security of Ukraine in general.

They are a coherent, clearly structured complex of torts that relate to the creation, distribution and redistribution of funds of financial resources and financial assets of the state, implementation of public legal services of a financial and economic nature, guaranteeing the state's performance of its functions in the sphere of ensuring the functioning of the social production system, distribution and exchange of received products to meet the material needs of society, exercise control and management rights of public administration subjects in the field of financial and economic relations, formation, review, approval, making changes, implementation of the budget, payment of taxes and other mandatory payments, customs and tariff regulation and the movement of goods across the customs border, the functioning of banking structures, the banking system in general, organizational and economic relations, industrial relations, property relations, the functioning of the entire economic mechanism of the state, economic security, stability of economic and legal regulation public relations, economic rights and legal interests of individuals and legal entities.

The variety of torts in the financial and economic sphere requires a wide range of countermeasures, an increasingly wider involvement of representatives of economic entities, public organizations and citizens in the prevention of such offenses. It forces us to rethink the system of administrative and legal means of combating such torts.

Despite the ongoing process of updating the current legislation to combat such offenses, the issue of prevention of these torts has remained out of the attention of the legislator and the scientific community in general.

Key words: financial sphere, economic sphere, financial and economic sphere, economic security, financial security, administrative offense, measures for the prevention of offenses, means of administrative law.

З огляду на тлумачення змісту «фінансово-економічна сфера» та «адміністративне правопорушення», терміном «правопорушення у фінансово-економічній сфері» слід окреслювати суспільно небезпечне, протиправне, винне діяння деліктоздатного суб'єкта, що посягає на відносини щодо створення, розподілу і перерозподілу фондів фінансових ресурсів та фінансових активів держави задля задоволення господарських потреб, виробництва, розподілу, обміну, споживання товарів чи послуг, реалізації публічно-правових послуг у фінансово-економічній сфері, гарантування здійснення державою її фінансово-економічних функцій.

Фінансово-економічна сфера та делікти, що з нею пов'язані, засвідчують потребу профілактики правопорушень у даній сфері. Попри достатність правових інструментів впливу у фінансовій сфері, вони не завжди здатні забезпечити профілактичний вплив на суб'єктів фінансових відносин щодо попередження й припинення деліктів. Тому важливим є дослідження засобів профілактики фінансових правопорушень в Україні, для попередження та припинення проступків у фінансовій сфері та покарання за їх вчинення [1].

Профілактика правопорушень у фінансово-економічній сфері це сформована система заходів, що реалізуються органами публічного управління, у тому числі правоохоронними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями й фізичними та юридичними особами та стосуються усунення чинників, що зумовлюють протиправні дії щодо фінансово-економічної безпеки держави та фінансово-економічні права, інтереси фізичних та юридичних осіб, усунення усіх негативних тенденцій у фінансово-економічній сфері, зниження їх рівня та їх масштабів. Для цього здійснюється системна робота, що поєднує правові, організаційні й виховні заходи [2, с. 146].

Уся профілактична діяльність стосується виявлення й усунення (нейтралізації) причин та умов деліктних проявів, реалізації стимулюючого до законслухняної поведінки впливу через активну участь у формуванні правосвідомості схильних до деліктів осіб, вироблення у них соціально-корисних навичок, пріоритетів. Важливо, що беззаперечним визнається реалізація профілактики в умовах тісної взаємодії та координації роботи суб'єктів її втілення в життя [2; 3].

Специфіка фінансової сфери дає можливість визначити профілактику правопорушень у наступних сферах: 1) у бюджетній сфері; 2) у податковій сфері; 3) у митній сфері; 4) у банківській сфері [4, с. 63].

Профілактика деліктів у фінансово-економічній сфері спонукає суб'єктів її реалізації до залучення широкого кола правових, економічних, виховних, політичних та інших заходів. Їх залучення здійснюється задля усунення чи подолання негативних факторів, що є причинами й умовами здійснення деліктної діяльності фінансово-економічного характеру, що супроводжується правовим регулюванням. Правове регулювання профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері полягає у тому, що правові норми стимулюють та спонукають до суспільно-корисної поведінки, до протидії тим чинникам, які впливають негативно на діяльність особи у фінансово-економічній сфері, нейтралізуючи їх негативний вплив [5].

До правових заходів, що застосовуються з метою з виявлення й усунення причин деліктної поведінки у фінансово-економічній сфері можна виділити: приведення чинного фінансово-економічного законодавства України у відповідність до стандартів права ЄС; чітка законодавча диференціація проступків у фінансово-економічній сфері, встановлення дієвих адміністративно-правових заходів покарання; усунення колізій у правовому регулюванні фінансово-економічної сфери, що стають на заваді однозначного тлумачення правових норм; вдосконалення правового регулювання адміністративно-процесуальних

гарантії реалізації прав суб'єктів фінансово-економічних відносин [6, с. 230].

Формами реалізації профілактичного впливу є рання і безпосередня профілактика деліктів. Перша форма стосується впливу на мотивацію особистості, що відносно далека від вчинення деліктного діяння, а друга – коли особа потенційно спроможна вчинити протиправне діяння, здійснює замах на його вчинення. Тобто, здебільшого, їх відмежовує час, який «віддаляє» особу від моменту можливого вчинення правопорушення [7, с. 285].

Фінансово-економічну сферу слід розглядати як складний економіко-правовий феномен, який уособлює різноманітні галузі функціонування суспільства, постає специфічною галуззю діяльності людей задля задоволення інтересів членів соціальної спільноти щодо формування, мобілізації і розміщення фінансових ресурсів, обміну, розподілу і перерозподілу вартості валового внутрішнього продукту. Найважливішим чинником, що зумовлює стабільність фінансово-економічної системи й виступає умовою гарантування фінансово-економічної стабільності є протидія правопорушенням фінансово-економічного характеру. Правопорушення у фінансово-економічній сфері в Україні – це суспільно небезпечне, протиправне, винне діяння деліктоздатного суб'єкта, що посягає на відносини щодо створення, розподілу і перерозподілу фондів фінансових ресурсів та фінансових активів держави задля задоволення господарських потреб, виробництва, розподілу, обміну, споживання товарів чи послуг, реалізації публічно-правових послуг у фінансово-економічній сфері, гарантування здійснення державою її фінансово-економічних функцій. Система правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні є цілісним чітко структурованим комплексом деліктів, які стосуються створення, розподілу і перерозподілу фондів фінансових ресурсів та фінансових активів держави задля задоволення господарських потреб, реалізації публічно-правових послуг фінансово-економічного характеру, гарантування здійснення державою її функцій у сфері забезпечення функціонування системи суспільного виробництва, розподілу й обміну отриманими продуктами задля задоволення матеріальних потреб суспільства, реалізації контрольно-управлінських прав суб'єктів у сфері фінансово-економічних відносин [8].

Основними ознаками системи правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні є цілісність та чітка структурованість з огляду на їх зміст та суспільну небезпечку, суб'єктів вчинення та іншу специфіку, єдність та взаємний вплив чинників, що їх зумовлюють, деструктивний вплив на державу та фінансово-економічні відносини, відносини публічного адміністрування фінансово-економічної сфери, що в ній наявні, об'єктивування через деструктивну, протиправну дію чи бездіяльність, яка з юридичного погляду виражається у невиконанні особою своїх фінансово-економічних обов'язків, порушенні вимог закону, недотриманні нормативних вказівок чи заборон, порушенні прав інших учасників фінансово-економічних відносин, відносин щодо адміністрування фінансово-економічної сфери, зловживанні службовим становищем, створення незаконних перепон для учасників фінансово-економічних відносин, тощо. Деліктні прояви у фінансово-економічній сфері характеризуються такими ознаками: безпосередній вплив на фінансову та економічну безпеку держави та фінансово-економічні права фізичних та юридичних осіб; стійкість негативного впливу та заподіяння безпосередньої шкоди організаційно-економічним, виробничим відносинам, відносинам власності, функціонуванню усього господарського механізму держави, економічної безпеки, стабільності економіко-правового регулювання суспільних відносин, економічним правам та законним інтересам фізичних та юридичних осіб; різноманіття учасників фінансово-економічних відносин; різноманіття органів публічного управління, що

реалізують контрольні функції у цій сфері; різноманіття видових проявів фінансово-економічної діяльності; різноманіття нормативно-правових актів, що врегульовують фінансово-економічні відносини; сприяють формуванню «тіньової» економіки та корупційної діяльності; високий ступінь латентності багатьох деліктних проявів у цій сфері [9, с. 100].

Особливостями профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері є:

1. профілактика правопорушень в фінансово-економічній сфері, що складається із сукупності елементів, тобто заходів соціального, спеціального, індивідуального характеру, та стосується попередження та припинення деліктів, що проявляються як невиконання особою своїх фінансово-економічних обов'язків, порушення вимог закону, недотримання нормативних вказівок чи заборон, порушення прав інших учасників фінансово-економічних відносин, відносин щодо адміністрування фінансово-економічної сфери, зловживанні службовим становищем, створення незаконних перепон для учасників фінансово-економічних відносин, припинення протиправної діяльності у фінансово-економічній сфері, виявлення та усунення причин і умов, які сприяють учиненню таких правопорушень, їх нейтралізації;

2. профілактика адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері передбачає залучення широкого кола правових, економічних, виховних, політичних та інших заходів задля усунення чи подолання негативних чинників суспільного життя, що можуть виявлятися і як причини й умови здійснення деліктної діяльності фінансово-економічного характеру. Їх реалізація здійснюється на засадах врахування психологічних особливостей суб'єктів;

3. профілактика пов'язана із реалізацією спеціалізованими, так і неспеціалізованими суб'єктами профілактики правових явищ, за допомогою яких суб'єкти фінансових відносин досягають правової мети для профілактики деліктів, що посягають на створення, розподілу, перерозподілу і використання фінансових ресурсів, грошових фондів або фінансових активів задля задоволення своїх потреб, реалізації публічних послуг, здійснення державою її економічних функцій;

4. об'єктом профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері стає поведінка й спосіб життя осіб з імовірністю вчинення адміністративних правопорушень фінансово-економічного характеру, які відображають спрямованість проти суспільства; деякі психологічні особливості; несприятливі умови середовища та життя;

5. система суб'єктів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері охоплює досить широке коло суб'єктів, наділених спеціальними повноваженнями у профілактичній сфері, так і не наділених ними, зокрема органів державного та публічного управління, місцевого самоврядування, юридичних та фізичних осіб, які виступають учасниками фінансово-економічних правовідносин [9, с. 285].

Отже, основними критеріям для класифікації правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні є зміст правовідносин, що охороняються нормами адміністративно-деліктного законодавства, видові об'єкти адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері, суб'єкти їх вчинення, джерело фіксації складів таких деліктів, ознака «суспільної небезпеки» та специфіка характеру заподіяної шкоди, ознаки суб'єктивної сторони (щодо форм вини) та чинники фінансово-економічного характеру, що зумовлюють вчинення адміністративних деліктів.

Профілактика адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері є багаторівневою системою заходів соціального, спеціального, індивідуального характеру, які спрямовані на виявлення та нейтралізацію причин, умов вчинення адміністративних проступків, що

посягають на порядок регулювання мобілізації (формування), розподілу (перерозподілу), використання централізованих і децентралізованих грошових фондів, формування, розгляду, ухвалення, внесення змін, виконання бюджету, сплати податків та інших обов'язкових платежів, митно-тарифного регулювання та переміщення товарів через митний кордон, функціонування банківських структур, банківської системи загалом, організаційно-економічних, виробничих відносин, відносин власності, функціонування усього господарського механізму держави, економічної безпеки, стабільності економіко-правового регулювання суспільних відносин, фінансово-економічних прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, недопущення можливості їх здійснення, припинення таких деліктів, попередження шкідливих наслідків від їхнього вчинення [10, с. 162].

Фінансову сферу слід розглядати як специфічну сферу життєдіяльності суспільства, яка стосується формування, розподілу й перерозподілу фондів фінансових ресурсів, фінансових активів країни для того, щоби задовольнити господарські потреби членів суспільства, надавати якісні публічно-правові послуги, гарантувати реалізацію державою її функцій, тощо.

Адміністративно-правові засоби профілактики правопорушень у фінансовій сфері є системою субстанційних і діяльнісних правових явищ, за допомогою яких суб'єкти фінансового контролю, правоохоронні та інші органи, громадяни, їхні об'єднання та інші суб'єкти протидії правопорушенням фінансового характеру, встановлюють причини і умови вчинення проступків у фінансовій сфері, нейтралізують фактори, що детермінують деліктну поведінку, здійснюють попереджувальний вплив задля запобігання вчиненню податкових, бюджетних правопорушень, правопорушення у банківській сфері, фінансових правопорушень у митній сфері та інших фінансових проступків. Засоби адміністративного права є важливим інструментом профілактики не лише адміністративних правопорушень у фінансовій сфері, але й фінансових правопорушень, оскільки за допомогою потенціалу адміністративного права здатні попередити та припинити деліктну поведінку фінансового характеру. Такі заходи мають правоохоронний та управлінський характер.

Комплексний аналіз адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері дає змогу виокремити найсуттєвіші ознаки цих засобів. По-перше, ця система заходів реалізується щодо відносин, пов'язаних з мобілізацією (формуванням), розподілом (перерозподілом), використанням централізованих і децентралізованих грошових фондів. Вони стосуються профілактики деліктів, визначених КУпАП, фінансових деліктів, юридичний склад яких окреслено у змісті Податкового кодексу України, Бюджетного кодексу України, окремих нормативно-правових актів. По-друге, цю систему адміністративно-правових засобів слід окреслити як сукупність тісно пов'язаних, взаємодоповнювальних субстанційних й діяльнісних правових явищ, що сприяють суб'єктам правовідносин досягати визначених публічно-правових цілей щодо попередження деліктів, що стосуються порядку формування, розподілу, перерозподілу, використання централізованих і децентралізованих грошових фондів, фінансових ресурсів та фінансових активів держави з метою задоволення потреб у сфері господарювання, надання та отримання публічно-правових послуг, реалізації гарантій виконання державою її функцій. Третя особливість досліджуваних інструментів зумовлена специфікою різновиду діяльнісних адміністративно-правових засобів профілактики деліктів фінансового характеру. Їх реалізація нерозривно пов'язана наявністю багатьох їхніх рівнів й широкого видового різноманіття. Реалізація профілактичних засобів здійснюється на соціальному, спеціальному та індивідуальному рівнях. Втілення в життя цих

засобів здебільшого потребує наявності спеціальної компетенції, повноважень у суб'єктів профілактики деліктів у фінансовій сфері. Четверта особливість досліджуваних адміністративно-правових засобів проявляється у широкому діапазоні впливу на функціонування значного кола суб'єктів, до яких може бути віднесено посадових осіб міністерств, інших органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, банків, господарюючих суб'єктів, державних фондів, бюджетних установ [11; 12].

Отже, правові засоби профілактики правопорушень у фінансовій сфері є певною системою правових явищ, за використанням яких правоохоронні суб'єкти, суб'єкти фінансового контролю, інші органи, громадяни, їх об'єднання та інші суб'єкти встановлюють причини та умови вчинення деліктів у фінансовій сфері, усувають фактори, що створюють деліктну поведінку, здійснюють попереджувальний вплив фінансових правопорушень та проступків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрієнко В. М., Мігус І. П., Коваль Я. С. Міжнародний досвід формування державної політики у сфері забезпечення фінансової безпеки як складової національної безпеки. Демократичне врядування. 2017. Вип. 20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2017_20_7.
2. Поптанич Ю. М. Нормативне регулювання діяльності підрозділів Національної поліції України, що здійснюють запобігання правопорушенням у фінансовій сфері та галузях економіки: адміністративно-правові аспекти. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2017. № 4. С. 146-154.
3. Положення про Департамент захисту інтересів суспільства і держави Національної поліції України, затверджений наказом Національної поліції України від 12 березня 2020 р. № 202. URL: <http://tranzit.ltd.ua/nakaz/files>
4. Ярмоленко Ю. В. Адміністративна відповідальність за порушення вимог фінансового законодавства. Наше право. 2014. № 2. С. 162-168.
5. Закон України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28.01.2021 р. № 1150-ІХ. Офіційний вісник України. 2021 р. № 25. С. 11.
6. Ковалів М. Роль та місце профілактики у сфері боротьби з адміністративними проступками. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: юридичні науки: збірник наукових праць. № 865. 2017. С. 230-235.
7. Калюжний Р. А., Комзюк А. Т., Погрібний О. О. та ін. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення Київ: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 781 с.
8. Скакун Т. О. Економічні злочини: сутнісні ознаки та криміналістичний аналіз їх вчинення. Ефективна економіка: електрон. наук. фахове видання, № 3. 2018. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/3_2018/155.pdf.
9. Шмігельська Н. О. Адміністративно-правове регулювання профілактики правопорушень у сфері економіки: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2015. 173 с.
10. Чернишова О. О. Стан та перспективи подальшого вдосконалення протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності. Південноукраїнський правничий часопис. 2014. № 3. С. 48-51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pupch_2014_3_16.
11. Кодекс України про адміністративні правопорушення URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
12. Проект Закону України «Про профілактику правопорушень». URL: <https://cv.court.gov.ua/tu26/6/2358>.